והא [א]רבא הוא דאמר לא נצרכה אלא לשדרה וגולגולת שאין בהן רובע עצמות [א] בתר דשמעה מר"ע ת"ש שמאי אומר עצם אחד מן שדרה או מן גולגולת [ב]שאני שמאי דמחמיר טפי ליפשוט מינה טעמא דשמאי דמחמי' הא לרבנן [ב] עד דאיכא חצי קב עצמו' דילמא עד כאן לא פליגי רבנן עליה דשמאי אלא בעצם אחד אבל ברובע עצמות אפילו רבנן מודו אמר רבי אליעזר זקנים הראשונים מקצתן היו אומרים חצי קב עצמות וחצי לוג דם לכל רובע עצמות ורביעית דם לא לכל ומקצתן היו אומרים אף רובע עצמות ורביעית דם לכל ב"ד שלאחריהם [א]אמרו חצי קב עצמות וחצי לוג דם לכל [ב]רובע עצמות ורביעית דם לתרומה וקדשים אבל לא לנזיר ועושה פסח מכדי [ג]אין הכרעת שלישית מכרעת אמר רבי יעקב בר אידי [ד]מפי שמועה אמרו מפי חגי זכריה ומלאכי: על אלו הנזיר מגלח: על אלו דרישא למעוטי עצם כשעורה [ג]דעל מגעו ועל משאו אין ועל אהילו לא ועל אלו דסיפא [ד]למעוטי אבן הסכוכית: וחצי קב עצמות:

חצי

והא רבא הוא דאמר. לעיל (דף נ.) [א]הא דקתני (א) מן המת לא נצרכה אלא לרוב בניינו או לרוב מניינו אע"פ שאין בהן רובע עצמות ואע"פ שאין עליו בשר שהנזיר מגלח עליו וה"ה לשדרה וגולגולת שאין בהן רובע עצמות דהא חשיבי כי הדדי. אלמא [כ"ש] דסבירא ליה לרבא דהיכא דאיכא רובע עצמות משדרה וגולגולת דנזיר מגלח עלה: אין הכי נמי דמעיקרא סבירא ליה דרובע עצמות גמירי אלא בתר דשמעה מר"ע דאמר השדרה והגולגולת ולא אמר בה רובע עצמות [ב] דהוה אמינא לרבי עקיבא דאע"ג דמשני מתים באים אית בהו טומאה ולרבנן עד דאתי ממת א' ומדלא תני הכי ש"מ דלכולי עלמא חצי קב עצמות בעינן בין בשאר עצמות בין ברוב בניינו ורוב מניינו בין בשדרה וגולגולת: **ת"ש שמאי אומר.** רובע עצמות שאמרו אפי' בזמן שבא מעצם אחד או משדרה או מגולגולת. אלמא דברובע סגי והוא שיהא [ג] משדרה וגולגולת: **אמר רבי אליעזר זקנים הראשונים מקצתן היו אומרים חצי קב עצמות וחצי לוג דם לכל.** מטמא באהל בין לתרומה וקדשים בין לנזיר ועושה פסח: **רובע ורביעית דם לא לכל.** [ד]מטמא כלומר אפי' א' מכולם אינו מטמא: **ומקצתן היו אומרים אף רובע עצמות ורביעית דם.** מטמאים את הכל: **וב"ד של אחריהן אומרים חצי קב כו'.** אבל רובע עצמות ורביעית דם לענין [ה]אכילת תרומה וקדשים מטמאין באהל אבל לא ליסתור ימי נזיר ועושה פסח לטמא שלא לעשותו דבמקום כרת לא העמידו דבריהם: **מכדי אין הכרעת שלישית מכרעת.** מכדי כל הכרעה שהיא במקצת כדברי זה ומקצת כדברי זה אינה הכרעה עד שתהא כולה [ו]כדברי א' מהן דהכרעה לשון שיקול שסוקל דברי שנים יותר מאחד ומה ראה ר' אליעזר לומר כך ב"ד של אחריהן כך היו אומרים: **אמר ר' יעקב בר אידי.** לומר שעיקר הוא שהוא מפי שמעיה ואבטליון. ואית דאמרי שאמרו מפי חגי זכריה ומלאכי [ז]: **על אלו דרישא למעוטי עצם כשעורה.** שאין הנזיר מגלח על אהילו דסלקא דעתך אמינא הואיל ואיתא בטומאה לענין מגע ליטמא נמי באהל קא משמע לן דלא ואע"ג דהדר תני להו בהדיא בסיפא לא תיקשי ולא מידי משום דתני והדר מפרש וצריכי לפרושי דאי לא מפרש לה הוה אמינא דאפי' על מגעו ועל משאו לא יהא [ח] מגלח: **למעוטי אבן הסכוכית.** אבן מסמא וזו היא אבן שמוטלת על גבי המת ברה"ר כדמפרש במס' שבת בפרק אמר ר' עקיבא (דף פב:) שאם הנזיר יושב עליה אע"פ שמטמאתו אינו מגלח עליה. אבן [ט]מסמא אבן סומא ולישנא דקרא נקט דכתיב ושומת על פום גובא (דניאל ו) כתיב. לשון אחר אבן הסכוכית אבן המסככת [י] על הקבר דקיי"ל (ב) כל המטלטלין מביאין את הטומאה בעובי המרדע חוץ מכלי גללים וכלי אבנים וכלי אדמה:

חלי

הא אפי' שבורין ומפורקין בעית למימר אם יש בהן רובע עצמות דנזיר מגלח עליהן ותיפשוט דמדקתני במתני' השדרה והגולגולת שלמים ומסתמא אית בהון רובע עצמות מכלל דעל עצמות שבורין ומפורקין שיש בהן[1] רובע ובאו (השדרה) משדרה וגולגולת לא מגלח ופריך והא הוא דאמר פירוש רבא לא נצרכה אלא לשדרה וגולגולת שאין בהן רובע עצמות אלמא דרבא גופיה סבירא ליה דאיכא שדרה וגולגולת דלית בהון רובע עצמות ולעולם אימא לך דאפי' על רובע עצמות הבא מן השדרה והגולגולת נזיר מגלח ומתני' דקתני שדרה וגולגולת דמשמע שלמים איצטריך לאשמועינן דאפילו אין בהן רובע נזיר מגלח ולא איתפרש היכא איתמר דרבא ויש ספרים דגרסי לעיל (דף נ.) אמר רבא לא נצרכה אלא לשדרה וגולגולת שאין בהן רובע עצמות מכח סוגיא דהכא [ולעיל פירשתי] דאי אפשר לקיים אותה גירסא: **בתר** דשמעה מר"ע. כך כתוב בכל הספרים ולא איתפרש מהר"ל וגימגו"ם ואי לא מסתפינא מרבוותא הוה אמינא שיש חסרון בספרים וגרסינן מקמי פירכא דקאמר[2] רבא לא נצרכה אמר מר עוקבא הכא בשדרה וגולגולת שאין בהן רובע עסקינן פירוש מר עוקבא בא לדחות התשובה שהביא רבא מחמת שהיה סבור רבא דסתם שדרה וגולגולת יש בהן רובע ודחי לה מר עוקבא דמיירי בשדרה וגולגולת שאין בהן רובע ופריך הש"ס ורבא ל"ל האי סברא דאפשר לשדרה וגולגולת בלא רובע והאמר רבא לא נצרכה וכו' ומשני בתר דשמעה ממר עוקבא להאוה שינויא דשני מר עוקבא הכא דמוקי לה בשדרה וגולגולת שאין בהן רובע וכי האי גוונא הגיה רש"י בזבחים בפרק שני (דף כא:) שהיה כתוב בספרים [הקושיא] וחסר הסוגיא מן הספרים והגיה רש"י [התירוץ][3] גבי שמעתין דקידוש ידים והכי נמי בשמעתין שיש הקושיא בלא התירוץ יש להגיה התירוץ ובעלמא נמי אשכחנא שהיה רבא בימי מר עוקבא ע"כ לשון מהרפ"ש. והרב רבי יעקב מקינון דחק ליישב גירסת הספרים בתר [דשמעה מרבי עקיבא] וה"פ [א] דהא[4] רבא לא נצרכה כו' כלומר והיכי תסיק אדעתיה דרבא לאיתויי ממתני' והא איהו גופיה הוא דמוקי לה בשדרה וגולגולת שאין בה רובע עצמות ומשני בתר דשמעה [מרבי עקיבא] רבא לא אמר על מתני' אלא על משנה דאהלות (פ"ב מ"ו) דקחשיב רובע [ב]ורביעית הבא משני מתים ושדרה וגולגולת משני מתים ועלה איצטריך ליה לשנויי הכי [אבל] מקמי דשמעה [מר' עקיבא] סבירא ליה שאין שדרה וגולגולת שלא יהא בהן רובע עצמות ומשום הכי הוה מייתי רבא ממתני' שפיר דאכתי לא שמעה [מר"ע]: **ת"ש שמאי אומר אפי' עצם אחד משדרה או מגולגולת.** ומדלא בעי שמאי אלא עצם משדרה מכלל דרבנן דפליגי עליה סגי להו בשיעור דרובע עצמות הבא מן השדרה כדקתני ברישא דרובע מטמא באהל כי בא מעיקר הגוייה וכי בא רובע מן השדרה אפי' מגלח עליה הנזיר[5] דאין סברא לומר דפליגי כולי האי דלרבנן ליבעי חצי קב ולשמאי סגי בעצם אחד ודחי שאני שמאי דמחמיר אבל רבנן [חצי] קב עצמות בעו אף משדרה[ג]: וליפשוט מינה לאידך גיסא דלרבנן בעינן חצי קב דמדשמאי דמחמיר לא בעי אלא עצם אחד מכלל דלרבנן שיעורא [ד] דבית הלל בעו דהיינו חצי קב דאי לא בעו אלא רובע קב הוה להו לפרושי חומרייהו כמו שפירש שמאי חומריה ודחי דילמא לא פליגי אלא בעצם אחד דלא מטמא באהל לרבנן אבל רובע מטמא ולא חשו לפרושי מילתייהו: **זקנים** הראשונים מקצתן היו אומרים חצי קב עצמות וחצי לוג דם לכל. שאם האהיל עליהם טמא [ה] לתרומה[6] ולקדשים ופליגי אמתניתין דמסכת אהלות: ומקצתם היו אומרים אף רביעית דם ורובע עצמות לכל. אף לנזיר ופליגי אמתניתין [דהכא]: **בית** דין שלאחריהם אמרו חצי קב עצמות וחצי לוג דם לכל. אף לנזיר כדתנן במתני' רובע עצמות ורביעית דם לתרומה ולקדשים דהמאהיל עליהם טמא כדתנן במתניתין דמסכת אהלות (פ"ב מ"א ומ"ב) אבל לא לנזיר ועושה פסח והכי גמירי להו וסברי להו כמתניתין דאין הנזיר מגלח עליו כלל וסברו נמי כמתניתין דאהלות דתנן התם דמטמא באהל בעלמא לתרומה וקדשים כי ב"ד אחרון סברי כתנא דמתניתין וכתנא דאהלות [ו]: י"מ[7] הכרעה שלישית. היינו תלמידים שב"ד אחרון היו תלמידים לזקנים הראשונים ופריך והא אין הכרעת שלישית מכרעת [ז] בתרא ומדמתני' דהכא ומתני' דהתם דאהלות כב"ד אחרון סבירא מכלל דהכי הילכתא ומשום דהוו להו מכריע [ח] והא[8] אין דעת שלישית מכרעת שדעת שלישית טעם בפני עצמו הוא כי הראשונים לא גילו דעתם שיהא ראוי לחלק בין נזיר ועושה פסח לתרומה וקדשים ומשני אמר רבי יעקב בר אידי מפי שמועה אמרוה מפי חגי זכריה ומלאכי ועל כן סברי[9] ב"ד של אחרונים לסמוך על שמועתם ולקבוע הלכה כמותם: **על** אלו דרישא למעוטי עצם כשעורה. ואע"ג דבהדיא קתני על עצם כשעורה על מגעו ועל משאו דמשמע אבל על אהילו לא י"ל תני והדר מפרש: ועל אלו דסיפא למעוטי אבן הסככות. אבן המיסך על הארץ ויש שני אבנים או ג' יוצאין מן הגדר וטומאה תחת אחת מהן ועבר תחת אחת מהן ואינו יודע אם האהיל על הטומאה וקצת קשה דהא תנא ליה סיפא אבל סככות ופרעות אין מגלח וי"ל דה"נ תני והדר מפרש כמו עצם כשעורה. מהרפ"ש:

חלי

מסורת הש"ס

א) [לעיל נ.], ב) [לעיל נב:], ג) פסחים כא. חולין קלז., ד) [חולין סט: בכורות נח. ע"ש בתוס' ד"ה מפי], ה) [שבת טו:],

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה והא רבא וכו' הא דקתני על המת וכו' אלמא שמע מינה דסבירא ליה לרבא:

הגהות הגר"א

[א] גמ' (בתר דשמעה מר"ע) תא"מ ונ"ב אליבא דב"ש: [ב] שם (עד דאיכא חצי קב עצמות) תא"מ נ"ב טהור:

הגהות מהר"ב רנשבורג

א] תוד"ה בתר וכו' וה"פ דהאמר כצ"ל: ב] בא"ד דקחשיב רובע עצמות הבא כצ"ל: ג] ד"ה ת"ש וכו' אף משדרה ופריך ליפשוט כצ"ל: ד] בא"ד מכלל דלרבנן שיעורא דב"ה. תיבת דב"ה נמחק ונ"ב רבה. א"מ: ה] ד"ה זקנים וכו' שאם האהיל עליהם טמא בין לנזיר בין לתרומה כצ"ל: ו] ד"ה בית דין וכו' וכתנא דאהלות. נ"ב כאן שייך ד"ה והא אין דעת שלישית וכו' הנאמר לקמן: ז] בא"ד וי"מ וכו' הכרעת שלישי מכרעת בתרא. תיבת בתרא נמחק: ח] בא"ד ומשום דהוו להו מכריע. כאן הס"ד. ומכאן ואילך שייך לעיל בתר וכתנא דאהלות כאמור לעיל:

הגהות התוספות

1. צ"ל בהן. 2. צ"ל והאמר. 3. בס"א שהיה כתוב בספרים התירוץ וחסר הסוגיא מן הספרים והגיה רש"י הקושיא. ולגירסא זו צ"ל וחסר הקושיא במקום חסר הסוגיא. 4. צ"ל והאמר. 5. צ"ל אפילו הנזיר מגלח עליה. 6. צ"ל אף לתרומה. 7. צ"ל והא אין הכרעה שלישית מכרעת. יש מפרשים הכרעה שלישית כו'. 8. צ"ל ויש מפרשים דעת שלישית. ופריך והא כו'. 9. צ"ל כדאי. ותיבת סברי נמחק.

מוסף רש"י

לשדרה וגולגולת שאין בהן רובע עצמות. דאע"ג דבעלמא לא הוי טומאת אהל אא"כ שיהא בהן רובע עצמות, גבי נזיר הוי חשוב כמת שלם הואיל דאית ביה רוב בניינו או רוב מניינו שהוא מטמא עליו ומגלח (לעיל נ.). אין הכרעה שלישית מכרעת. כשזה אומר כך וזה אומר כך וזה אומר דעת שלישית, אפילו אמצעית היא ביניהם אין זה הכרע (חולין קלז. עי"ש בארוכה, ופסחים כא. וב"ק קטז.).

עין משפט נר מצוה

מד א מיי' פ"ז מהל' נזירות הלכה ב ופ"ג מהל' ביאת מקדש הל' יג יד ופ"ו מהל' קרבן פסח הלכה ב סמג עשין ל קכז רכד ולאוין סד:

מה ב מיי' פ"ז מהל' נזירות הלכה ו ופ"ו מהלכות קרבן פסח שם ופ"ג מהל' ביאת מקדש שם ופ"ג מהל' טומאת מת הלכה ג סמג שם ועשין רלא:

מו ג מיי' פ"ז מהלכות נזירות הל' ו ופ"ג מהלכות טומאת מת הלכה ב:

מז ד מיי' פ"ז מהלכות נזירות הלכה ו:

נוסחת הריב"ן

א] לעיל לא נצרכה אלא לרוב בניינו ולרוב מניינו דהיינו נמי כשדרה וגולגלת דכי הדדי אינון שאין בהן רובע עצמות הא אית בהו רובע עצמות הויין להו טמאים אע"ג דלית בה רוב מניינו או כל השדרה והגולגלת הס"ד: ב] דאי הוה אמר בה רובע עצמות הוה אמינא לר"ע גמירי לה דאע"ג כו': ג] בו משתיהן: ד] לכל אלו אין מטמא: ה] לענין תרומה וקדשים: ו] עד שתהא כולה כאחד מהן: ז] ואית דגרסי מפי שמועה אמרוה מפי חגי זכריה ומלאכי הס"ד: ח] יהא נזיר מגלח: ט] מְשַׁמָּה: י] המסככת עליו וקמ"ל לכדתנן שאם יש לו אבן על כתיפו המאהלת על גבי המת אף על פי שלגבי אבנים פרועות מטמא כדתנן במשנתינו בזו אי' מטמא כדתנן כל המטלטלין כו':

פי' הרא"ש

ת"ש שמאי אומר אפי' עצם א' מן השדרה או מן הגולגולת מכלל דרבנן דפליגי עליה אית להו דרובע עצמות הבא מהם טמא דאי לאו הכי קא מפלגת לפלוגתייהו טובא: ומשני שאני שמאי דמחמיר. אבל רבנן לעולם אימא לך חצי קב: תימה היכי בעי למפשט לתגלחת נזיר (א) מהקדש מהאי דמתני' לענין טומאת אהל. ועוד תימה מנ"ל לרמי בר חמא דשדרה וגלגולת חמירי מרוב בניינו ורוב מניינו דשדרה וגלגולת איברי' גדולים הם ואפשר שיש בהם כ"כ עצמות כמו רוב בניינו או רוב מניינו. ונראה דבעיא דרמי בר חמא תליא בהך דמבעיא לן לעיל אי שדרה וגלגולת תנן או שדרה או גלגולת תנן דפשיטא ליה לרמי בר חמא אי שדרה וגלגולת תנן דבעי חצי קב דהא לא חמירי ואי שדרה או גלגולת תנן פשיטא ליה דעל רובע מהם מגלח כיון דחמירי והיא גופא קא מיבעיא לרמי בר חמא שדרה או גלגולת תנן ונזיר מגלח על רובע כיון דחמירי. או דלמא שדרה וגלגולת תנן ולא חמירי ובעי' חצי קב והשתא מייתי שפיר ממתניתין דאהלות דמשמאי מטמא בעצם א' מן השדרה או מן הגלגולת. מכלל דרבנן מטמא בשדרה או בגלגולת אלמא חמירי: ליפשוט מינה טעמא דשמאי דמחמיר הא רבנן עד דאיכא קב עצמות. כלומר הא רבנן בעו שדרה וגלגולת לענין טומאה ולתגלחת נזיר [וא"כ] נמי בעי חצי קב: חצי קב עצמות וחצי לוג דם לכל. פי' לכל דבר בעי' שיעור גדול אף לתרומה וקדשים. ופחות משיעור זה אינו מטמא באהל המת ופליגי אמתני' דאהלות: ומקצתן היו אומרים רובע עצמות ורביעית דם לכל ואף הנזיר מגלח על אהלן ופליגי אמתני' דהכא: מכדי אין הכרעת שלישית מכרעת. פי' דב"ד של אחריהן פי' למ"ש במתני'.

א) אולי צ"ל לתגלחת נזיר מהאי מתני' דמיירי בטומאת אוהל לענין תרומה וקדשים ועוד תימה.